

Wat is belangenverstrengeling?

Miquel Bulnes

Er zijn dagen dat ik me afvraag of ik het Nederlands nog wel beheers. Dat een woord dat ik jarenlang heb gebruikt toch iets heel anders blijkt te betekenen. “Belangenverstrengeling” is zo’n woord. Ik dacht altijd dat het als volgt werkte: Jan is de baas van bedrijf A en is lid van commissie B. Zodra commissie B besluit over, zeg, subsidies of orders die naar bedrijf A gaan, zijn de belangen van Jan verstrengeld. Mocht Jan besluiten om zijn invloed in commissie B daadwerkelijk aan te wenden ten gunste van bedrijf A dan gaat het niet meer alleen om belangenverstrengeling, maar om machtsmisbruik.

Helemaal verkeerd gedacht, zo heb ik geleerd van recente politieke affaires. Wat ik meende dat machtsmisbruik was, dát was dus pas belangenverstrengeling. Mijn vroegere concept van belangenverstrengeling was slechts “een breed scala aan interesses”, of zoiets. (Het nieuwe begrip “de schijn van belangenverstrengeling” noemde ik ooit “juridisch moeilijk te vervolgen machtsmisbruik”.)

In de medische wetenschap is het anders. Daar moet je “conflicts of interest” melden en tegenwoordig valt – voor de Amerikanen althans – bijna álles onder “conflict of interest”. Als je een praatje houdt over schildklieraandoeningen in Thailand en je hebt aandelen in een hoefijzerfabriek, dan kun je dat maar beter noemen als een “possible conflict of interest”. Dit lijkt streng, maar valt in de praktijk erg mee. Sommige sprekers op congressen maken de lijst zo lang mogelijk bijvoorbeeld, waardoor niet meer op te maken valt of er reële belangen een rol spelen.

Bovendien hoeven zelfs Amerikanen hun voornaamste belang niet te noemen. Eerlijkheidshalve zou namelijk elk praatje en manuscript van elke wetenschapper moeten beginnen met meldingen in de trant van: “Als deze ziekte morgen niet meer bestaat, moet ik acuut mijn hele onderzoeksafdeling ontslaan en ben ik zelf ook werkloos.” Dit heeft duizendmaal meer invloed op de manier waarop wetenschappers hun gegevens presenteren dan steekpenningen van louche farmaceutische bedrijven of aandelen in geheime B.V.-tjes. Sterker nog, bedrijven zelf zouden er goed aan doen op te passen voor de belangen van wetenschappers.

Zo werd ooit een collega van mij ingehuurd als consultant door een bedrijf dat erover dacht een sneltest te ontwikkelen. Deze sneltest zou een resistente bacterie moeten aantonen. Mijn collega's eerste taak als consultant was antwoord geven op de vraag: "Is deze bacterie belangrijk genoeg om er speciaal zo'n test voor te ontwikkelen?" Ze dachten dat hij daar wel antwoord op kon geven: hij deed immers zelf onderzoek naar de bacterie in kwestie.

Ja, die bacterie was wel heel belangrijk, legde hij uit. Daar kon het bedrijf maar beter heel veel geld in steken. Hij had zelfs nog een paar goede (lees: dure) ideeën voor wat ze moesten onderzoeken. Die studies kon zijn afdeling wel voor ze uitvoeren.

Ervaring is een weinig efficiënte leermeester, en vaak een bijzonder dure. Een commerciële sneltest wist het bedrijf nooit te ontwikkelen, maar drie jaar en een paar miljoen dollar later begreep het iets beter waar de prioriteiten van wetenschappers liggen. En intussen had het wel – ongewild wellicht – heel mooi onderzoek gesponsord.